

УДК 371(410)(043,3)

Будз І. Ф., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті здійснено аналіз діяльності освітньої інституції для обдарованих школярів, окреслено завдання, над якими працює Інститут обдарованої дитини, представлено способи їх реалізації через програмну та науково-дослідну діяльність. Запропоновано механізми удосконалення, що призведуть до системності та усунення недоліків у справі освіти обдарованих дітей в Україні на рівні організаційно-інституційної складової.
Ключові слова: обдаровані діти, Інститут обдарованої дитини, організаційно-інституційна складова освіти, соціально-виховні фактори.

Аннотация. В статье осуществлен анализ деятельности образовательного учреждения для одаренных школьников, определены задачи, над которыми работает Институт одаренного ребенка, представлены способы их реализации. Предложены механизмы усовершенствования, которые приведут к системности и устранения недостатков в деле образования одаренных детей на уровне организационно-институциональной составляющей.

Ключевые слова: одаренные дети, Институт одаренного ребенка, организационно-институциональная составляющая образования, социально-воспитательные факторы.

Annotation. This article provides an analysis of the educational institutions for gifted students, which outlines the objectives of the Gifted Child Institute; the ways of their implementation are presented etc. The mechanisms of improvement that will lead to systemic deficiencies in the case of education of gifted children in Ukraine at the organizational and institutional level are defined.

Keywords: gifted children, Gifted Child Institute, organizational and institutional component of education, social and educating factors.

Сучасні глобальні процеси, які охоплюють галузь освіти для обдарованих і талановитих школярів, вимагають якісного освітнього процесу у межах школи та поза її межами. Сьогодні мета освіти – виховання інтелектуально та духовно багатогранної особистості, яка готова швидко і критично мислити, вирішувати складні завдання, впроваджувати інноваційні ідеї у всі сфери життя. Школа у сучасному світі не може бути єдиним рушієм у навчанні і вихованні обдарованих індивідів.

Існує велика кількість освітніх організацій для обдарованих дітей у всьому світі, кожна з яких відображає культурний та ідеологічний контекст кожної нації. Проте, ефективно якісне навчання і виховання обдарованих дітей є тією загальною рисою, що їх об'єднує. Україна перебуває у пошуку свого своєрідного, національного шляху у створенні та впровадженні освітньої структури у контексті якісної організації навчання обдарованих школярів. Практичну допомогу в досягненні цієї мети, поряд із здобутками вітчизняних вчених, педагогів, вчителів-практиків може надати вивчення досвіду діяльності освітніх організацій для обдарованих учнів.

Вітчизняні педагоги, вчителі-практики аналізують, створюють, покращують методи роботи з обдарованим контингентом, вивчають діяльність освітніх організацій, досліджують структуру навчання обдарованих учнів, створюють і впроваджують програмні документи, працюють над вдосконаленням інноваційних методик. Аспекти сутності природи обдарованості, теоретико-методологічні засади навчання та виховну роботу з обдарованими дітьми розглянули у дослідженнях українські науковці, а саме: О. Антонова, А. Біда, О. Кульчицька, Л. Липова, Р. Науменко, С. Терепищій, Л. Прокопів, Я. Рудик, Л. Слободинюк, В. Стрельников, М. Федоров та ін.

Отже, актуальність проблеми зумовлює **мету** нашого дослідження – в рамках освітньої політики для обдарованих дітей України здійснити аналіз діяльності освітньої інституції для обдарованих школярів, окреслити завдання над якими працює Інститут обдарованої дитини, представити способи їх реалізації.

В Україні основну роль в соціальній інфраструктурі з розвитку обдарованості відіграє Інститут обдарованої дитини (ІОД), створений 8 серпня 2007 року відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України [1]. Інститут підпорядкований Національній академії педагогічних наук України

Діяльність Інституту базується на основних положеннях Конституції України, законах України, указах і розпорядженнях Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, інших законодавчих і нормативних документах, що регламентують діяльність у навчально-виховних закладах та науково-дослідних установах. Інститут бере участь у розробці та реалізації національних, державних програм, а також важливих для освіти положень і концепцій.

Головною метою діяльності Інституту обдарованої дитини, зважаючи на важливість та актуальність дослідження проблеми обдарованості людини, є необхідність поліпшення науково-методичного та організаційно-спонукального забезпечення функціонування системи виявлення, розвитку і підтримки дітей та молоді, що виявляють різні види обдарованості, в

реальному соціально-економічному та освітньому просторі України. Інститут бере участь у розробці та реалізації Національних, Державних програм, а також важливих для освіти положень і концепцій [1].

Основні завдання Інституту:

- дослідження феномену обдарованості та розробка програм і технологій розвитку обдарованої особистості на різних вікових етапах в системі безперервної (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної, вищої) освіти;

- розроблення методичного забезпечення для діагностики та розвитку обдарованості, створення сприятливих умов і реалізація проектів й програм фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку обдарованих дітей, їх правового та соціального захисту;

- впровадження наукових розробок, спрямованих на вирішення актуальних проблем освіти та виховання обдарованих дітей і молоді;

- формування суспільно-громадської думки щодо усвідомлення державного значення роботи з обдарованою молоддю;

- інтеграція у міжнародний освітній та інформаційний простір із питань роботи з обдарованою молоддю.

Виконання означених вище завдань реалізується в діяльності таких підрозділів Інституту: відділ філософсько-методологічних проблем інноваційного розвитку людини; відділ діагностики обдарованості; відділ проектування розвитку обдарованості; відділ моніторингу обдарованості дітей та молоді; відділ підтримки обдарованості та міжнародної співпраці; відділ інноваційних технологій в освіті обдарованих; відділ формування та розвитку інформаційних мережевих ресурсів; науково-організаційний відділ.

Офіційний сайт Інституту обдарованої дитини (<http://iod.gov.ua/events.php>) пропонує відвідувачам широкий спектр довідково-інформаційного, навчально-методичного та наукового матеріалу з питань розвитку обдарованої особистості, а саме:

- ученим – наукова тематика, заходи та семінари, виконані програми, результати впровадження, анонси та новини, архів новин, електронна бібліотека, дайджест, аспірантура, видання;

- педагогам та психологам – семінари та тренінги, методичне забезпечення;

- батькам – семінари та тренінги, консалтинговий центр, література, перелік базових шкіл, регіональна система, МАН [1].

Наприклад, у рубриці «Методичне забезпечення» представлено ряд методичних рекомендацій для діагностики обдарованості дітей різного віку:

- «Методика інтелектуальної діагностики обдарованості дітей віком 3–6 років» – містить тести для виявлення музичних здібностей, творчих здібностей, встановлення рівня уваги, розвиненість уяви, дослідження пам'яті та ін.;

– «Методика виявлення особливостей розвитку винахідливості дошкільника» (розроблена В. Кузьменко) – програма спостережень за проявами винахідливості у дитини 3–7 років;

– «Методика інтелектуальної діагностики обдарованості школярів віком 7–10 років» – містить модифікований опитувальник В. Мак-Кензі «Визначення множинного інтелекту», методики «Композиція», «Піктограми», «Закінчи речення»;

– «Методика інтелектуальної діагностики обдарованості дітей віком 11–14 років» – містить методику Д. Ольшанського «Рівень самооцінки», А. Маслоу «Піраміда потреб», вербальний тест творчого мислення «Незвичайне використання» С. Щєбланової;

– «Методика інтелектуальної діагностики обдарованості осіб віком 15–18 років» – складається з методик, що допомагають визначитися у виборі майбутньої професії [2].

З метою розширення вікової цільової групи при Інституті обдарованої дитини НАПН України в 2015 році започатковано Центр розвитку особистості «УнікУм» [1].

Швидкість сьогодення привертає увагу і до молодшої вікової групи. Батьки дітей з винятковими особливостями дошкільного та молодшого шкільного віку все частіше звертаються за консультаціями, порадами, допомогою у вирішенні питань виховання і навчання своїх малюків. Аналізуючи ці звернення, пропозиції батьків та результати досліджень, адміністрація Інституту виявила ініціативу створити особливий, науково-практичний Центр розвитку дитини – Дошкільну академію «УнікУм», як структурний підрозділ відділу, що досліджує питання розвитку обдарованості дошкільників. Програма також запроваджується в регіональних центрах Інституту.

Основні завдання «УнікУму»:

– поєднати науку з практикою, тобто здійснювати науково-практичний підхід у навчанні та розвитку дітей, спираючись на наукові досягнення вітчизняних та зарубіжних науковців;

– об'єднати всіх членів сім'ї у вихованні дитини, адже в гармонійній родині дитина успішно розвивається і відчуває себе щасливою;

– показати сучасні можливості розвитку обдаровань та здібностей кожної дитини;

– ознайомити з інноваційними підходами до гармонійного й всебічного розвитку дошкільнят;

– створити для педагогів та психологів такі навчально-розвивальні програми, які б повністю відповідали потребам сучасної дитини-дошкільника, вимогам часу та запитам батьків.

– поділитися науковими здобутками та знаннями з тими, хто цього потребує [1].

Одним із напрямів діяльності Інституту обдарованої дитини НАПН України та інших підрозділів по роботі з обдарованими дітьми і молоддю є популяризація передового досвіду та обмін думками щодо актуальних проблем теорії і практики розвитку обдарованої особистості. Прикладом чого є цілий ряд наукових, науково-практичних та методичних заходів, що проводяться співробітниками Інституту або за їх підтримки.

З-поміж інших на особливу увагу заслуговує щорічна міжнародна науково-практична конференція «Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави», що проводиться Інститутом обдарованої дитини НАПН України з метою обміну досвідом представників українських та іноземних державних і неурядових освітніх установ, педагогів із різних країн світу з питань розробки нових наукових підходів у визначенні та діагностуванні обдарованості, інноваційних технологій та перспективних напрямків методологій роботи із обдарованими особистостями.

У 2015 році VIII Міжнародна науково-практична конференція проходила 15–16 жовтня в конференц-залі Президії Національної академії педагогічних наук України. Мета конференції – визначення наукових основ та практичних способів розв’язання проблеми розпізнання, розвитку, супроводу та підтримки обдарованості у дітей і молоді, у тому числі, формування в них успішних життєвих стратегій у сучасному соціумі; обмін досвідом у практичній роботі з проблем роботи з обдарованими дітьми та молоддю [3].

Один із актуальних напрямів розвитку теорії та практики в галузі підтримки обдарованої особистості – проведення наукових досліджень шляхом підготовки дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора наук, виконання фундаментальних та прикладних досліджень з означеної проблематики, діяльність спеціалізованих науково-дослідних установ та їхніх структурних підрозділів.

Наведемо тематику науково-дослідних робіт, що виконувалися співробітниками Інституту обдарованої дитини НАПН України у 2015 році:

– «Формування інформаційно-освітнього середовища як чинника розвитку інтелектуально обдарованої учнівської молоді на основі онтологічних електронних ресурсів» (прикладне дослідження, 2015–2017 рр.). Мета роботи – розробити програмно-інформаційне та інформаційно-методичне забезпечення підтримки інтелектуального розвитку обдарованої молоді в інформаційно-освітньому середовищі на основі онтологічних електронних ресурсів;

– «Критичне мислення як чинник розвитку обдарованості людини в сучасних трансформаціях соціокультурних цінностей» (фундаментальне дослідження, 2015–2017 рр.). Мета роботи – теоретично обґрунтувати концептуально-методологічні положення критичного мислення як чинника розвитку обдарованості людини [3].

Однією з ефективних форм підвищення ефективності роботи з обдарованими дітьми стали різноманітні конкурси, змагання, фестивалі, виставки, як всеукраїнські, так і регіональні: Всеукраїнська виставка-фестиваль «Обдаровані діти України», Всеукраїнський конкурс «Творчий учитель – обдарований учень», Всеукраїнський конкурс-рейтинг загальноосвітніх навчальних закладів по роботі з обдарованими дітьми «Школа – джерело талантів» та ін. [4; 5; 6].

Всеукраїнський конкурс-рейтинг загальноосвітніх навчальних закладів по роботі з обдарованими дітьми «Школа – джерело талантів», був започаткований Інститутом обдарованої дитини НАПН України з метою вивчення стану роботи з обдарованою та талановитою молоддю України. Захід проводився в рамках ІХ Всеукраїнського фестивалю науки. Головна мета конкурсу – створення розвиненої всеукраїнської мережі закладів освіти по роботі з обдарованими дітьми, підвищення ролі та статусу творчих педагогічних колективів та закладів в суспільстві [4].

Крім наведених вище ефективних форм роботи з обдарованими учнями існує і успішно діє ціла низка традиційних урочних і позаурочних, шкільних і позашкільних (міжшкільні факультативи для обдарованих та здібних дітей, позашкільні конкурси, фестивалі та ін.), спрямованих на впровадження ефективних засобів та технологій пошуку навчання, виховання і самовдосконалення обдарованих дітей, створення умов для гармонійного розвитку особистості, а також соціалізація обдарованого учня, яка розглядається як процес засвоєння соціального досвіду, внаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу соціально-виховних факторів.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що Інститут обдарованої дитини, що репрезентує державний сектор організаційно-інституційної складової освіти для обдарованих дітей в Україні, проводить різнорівневу та різноманітну діяльність. Аналіз діяльності Інституту обдарованої дитини забезпечує розуміння ефективності політики в галузі освіти обдарованих.

Незважаючи на певні досягнення у цій галузі, в Україні потребують удосконалення механізми, що призведуть до системності та усунення недоліків у справі освіти обдарованих дітей на рівні організаційно-інституційної складової, а саме: створення у структурі Міністерства освіти і науки України спеціальної підрозділу по роботі з обдарованими дітьми; забезпечення системності у підготовці учителів до роботи з обдарованими дітьми; надання основної ролі у справі розвитку обдарованих дітей школі; посилення фінансового забезпечення освіти обдарованих на різних рівнях (національному, регіональному, місцевому); запровадження в Україні механізмів стимулювання розвитку недержавного (громадського) сектору освіти обдарованих з метою збільшення кількості благодійних організацій

та товариств, які обрали метою своєї діяльності підтримку обдарованих дітей та молоді.

1. Інститут обдарованої дитини НАПН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iod.gov.ua/viewpage.php?page_id=4 **2.** Інститут обдарованої дитини НАПН України. Методичне забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iod.gov.ua/viewpage.php?page_id=25 **3.** Інститут обдарованої дитини НАПН України. Заходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iod.gov.ua/events_arh.php?rowstart=0 **4.** Всеукраїнський конкурс загальноосвітніх навчальних закладів по роботі з обдарованими дітьми «Школа – джерело талантів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iod.gov.ua/news.php?readmore=215> **5.** IV Всеукраїнський конкурс «Творчий учитель – обдарований учень» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iod.gov.ua/news.php?readmore=227> **6.** «Обдаровані діти – майбутнє України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prokaevafoundation.org/i/golova-fondu/>

Рецензент: д.пед.н., професор Поташнюк І. В.